

Asia: VN/34515/2024

Kommentointipyyntö: Sivistyksestä suunta Suomelle - Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuoteen 2040

1. Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Sivistys, demokratia ja tieteen vapaus on tunnistettu oikein vision lähtökohdiksi. Tässä kohden visiosta jää kuitenkin pois toimintana korkeakoulujen toiminnan ydin eli koulutus ja oppiminen. Nämä ovat kuitenkin ne korkeakoulujen perustoiminnot ja vaikutukset, minkä kautta sivistyksen ydin ja demokratian todelliset toimintaedellytykset yksilön tasolla rakentuvat.

Tässä osuudessa tavoitteet ja keinot sekoittuvat perustavanlaatuisella tavalla. Tämä on yksi monista kohdista, jossa korkeakoulusektorit olisi tullut eritellä, sillä ammattikorkeakoulujen autonomian haasteet palautuvat pitkälti erilaisiin haasteisiin kuin yliopistojen. Visio jää epäselväksi neljän ulottuvuuden kautta; instituutioiden lakisääteisten perusteiden, niiden ohjauksen, korkeakouluissa opiskelleiden sekä henkilöstön osalta. Näitä ei voi demokratian perusteiden vahvistamisessa erottaa toisistaan, sillä ammattikorkeakoulujen autonomia ja toimintaedellytykset vaikuttavat suoraan myös siellä opiskelleiden vaikutusmahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Korkeakoulutuksen saavutettavuus on keskeinen osa demokratian perustan luomista. Näin ollen koko korkeakoulujärjestelmän kehittämisen suunta on äärimmäisen keskeinen osa sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta ja demokratian tosiasiallista vahvistamista, sillä se on keskeinen osa koulutustason nostoa.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpiteiden suurin ongelma on niiden tason epätasaisuus. Suurin kysymysmerkki jää ilmaan erityisesti toimenpiteiden osalta; millaisia uudistuksia kummankin sektorin osalta tieteen vapaus sekä opetus- ja tutkimustyön riippumattomuus edellyttävät. Ammattikorkeakoulut toki tukevat ammattikorkeakoulujen autonomian vahvistamista instituutioina, mutta ne eivät tunnista ongelmia tieteen vapauden toteutumisessa. Ammattikorkeakoulujen autonomian vahvistamista ministeriö voi tehdä jo omin toimin varmistamalla, että ammattikorkeakoululain tarkoittama institutionaalinen autonomian suoja toteutuisi lain tarkoittamalla tavalla omistajapohjasta riippumatta.

Arene ei näe toimenpiteissä mainittujen lyhyttutkintojen arvoa tässä tilanteessa, kun kaikki panokset tulisi kohdentaa koulutustason nostoon. Ainoan poikkeuksen muodostaa NQF5 tasoiset koulutuskokonaisuudet, jotka tukisivat selvänä, kansallisena portaana siirtymistä ammatillisesta korkeakoulutukseen. Tämän osalta olisi juuri nyt koulutustason noston kannalta kaikkein tärkeintä kehittää juuri ammatillisen polun näkökulmasta myös uudenlaisia koulutuksellisia ratkaisuja, jotta ne rakentuisivat ammatillisten koulutusten vahvuuksille ja etsisivät myös uudenlaisia opetussuunnitelmallisia ja pedagogisia ratkaisuja, jossa yhdistyvät laajemmat ammatilliset osaamiset sekä niin sanotut yleiset valmiudet. Tässä ratkaisun avaimet ovat juuri ammattikorkeakouluissa, jotka ovat pedagogisesti edelläkävijöitä ja tämä on yksi Suomen osaamisjärjestelmän tärkeimmistä kysymyksistä.

2. Koulutus kuuluu kaikille ja mahdollisuuksia lisätään erityisesti nuorille.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Visio-osuus on osin sekä epärealistinen että tavoitteiden osalta ristiriitainen. Tekstissä viitataan selvästi esimerkiksi toisen tutkinnon maksullisuuteen, mikä saattaisi hidastaa korkeakoulutukseen siirtymistä, kun maksuttomaan tutkintoon kohdistuu suuret paineet. Samoin visiossa on tavoitteita, johon korkeakoulut eivät oikeastaan voi vaikuttaa eli osaamis pohjaan korkeakouluun tultaessa tai työuralla olevien prioriteetteihin osaamisen kehittämisen tavoissaan.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Suurin ongelma on keinojen priorisoimattomuus eli niiden runsaus. Samoin moni niistä on korkeakoulujen vaikutusvallan ulottumattomissa. Suurin haaste on, ettei keinoissa tunnisteta ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen erilaisia rooleja toiselta asteelta tulevista opiskelijoista (mm.

ammattillisen polun kautta tulevat ovat usein töissä ennen siirtymistä korkeakoulutukseen) sekä OKM:n toimivallan ulkopuolelle ulottuvat keinoehdotukset jatkuvan oppimisen rahoituksen uudistamisessa.

Keinoissa toivottavasti viitataan YAMK-tutkintojen maisterinimikkeeseen. Tällainen tutkintojärjestelmän hahmottamista hankaloittava on ikävä jäännös. Se myös hankaloittaa AMK:sta valmistuneiden omaa asemoitumista työmarkkinoilla ja jatko-opinnoissa. Se on vahingollinen viesti valtavalle tutkinnonsuorittaneiden joukolle.

3. Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta uudistavat yhteiskuntaa.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Visiotekstin tavoite on sinällään oikeaa. Suurin ongelma on, käytettyjen termien epäselvyys suhteessa TKI-rahoituksen olemassa oleviin instrumentteihin. OKM:n korkeakoulujen budjetista vain muutama prosentti on ammattikorkeakoulujen laaja-alaisen tutkimustyön rahoitusta. Ammattikorkeakouluille tärkeintä tässä visio-osuudessa olisi viesti myös niiden lakisääteisten tehtävien rahoittamiseen oikeudenmukaisesti yliopistojen kanssa – sekä perusrahoituksen että Suomen Akatemian kautta.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Keinot ovat pitkälti kannatettavia, mutta ne eivät muodosta kokonaisuutta, johon ammattikorkeakoulut voisivat tämänhetkisillä toimillaan pitkältikään vaikuttaa. Niiden toimintaedellytykset ovat sekä rahoituksellisesti että muutoin niin heikot yliopistoihin verrattuna. Näiden perusedellytysten korjaaminen jo vähäisiltäkin osin mahdollistaisi niille kyllä mahdollisuuden toimia nopeasti vision tavoitteiden suuntaisesti.

4. Rohkea uudistuminen rakentaa tulevaisuuden osaamista: korkeakoulujen erikoistuminen ja yhteistyö vahvistuvat.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Visio-osuus on pääsääntöisesti erittäin hyvä ja selkeä tavoitekuvaltaan. Suuri kysymysmerkki jää kuitenkin yhdestä virkkeestä, jonka kaksi lausetta eivät muodosta mielekästä tavoitekokonaisuutta. Ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan vahvistuminen tarkoittaa siis juuri tutkimukseen perustuvan uuden tiedon tuottamisen vahvistumista - niiden profiilin mukaisen TKI-työn kautta. Visio-osuudessa ikään kuin arvotetaan ilman perusteluja lähtökohtaisesti yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tuottaman uuden tiedon arvo Suomelle ja sen menestykselle.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Ammattikorkeakoulut näkevät niin korkeakoulusektoreiden välillä kuin muuallakin toimijakentässä merkittävää yhteistyön tiivistämisen varaa. Tällainen ennakkoluuloton yhteistyö mahdollistaa sekä synergiaetuja, mutta myös uudenlaista vaikuttavuutta. Tavoitteiden on kuitenkin lähdettävä ennen kaikkea yhteiskunnan osaamistarpeista.

Tiukkeneva kilpailu sekä taloudellisista resursseista että opiskelijoista tarkoittaa, että juuri OKM:n tulisi asettaa kansallisella tasolla kaikelle yhteistyölle erittäin selvät tavoitteet (ml vaatimuksen omistajastrategioista) sekä arvioida monin eri tavoin tavoitteiden saavuttamista. Vain tutkimuksen ja monipuolisen arvioinnin kautta voidaan tehdä ratkaisuja ohjauksesta ja toimintamalleista, jotka palvelevat mahdollisimman tehokkaasti ja monipuolisesti yhteiskunnan erilaisia osaamisen ja tutkimuksen osaamistarpeita alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Ammattikorkeakoulujen yhtiömuoto on osoittautunut toiminnan johtamisen ja vaikuttavuuden kannalta erinomaiseksi juridiseksi muodoksi. Sen hyötyjä tulisi käyttää nyt koko korkeakoulukentän toiminnan vaikuttavuuden parantamiseksi. Tutkimusnäyttö osoittaa sekä kansallisesti että kansainvälisesti selvästi sen, ettei korkeakoulun suuruus tai opiskelijamäärä takaa mitään tuloksellisuutta tai laatua.

5. Kohti kasvua: korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monipuolistuu.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

4 ei lainkaan

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Vision tavoite ennakoitavasta ja pitkäjänteisestä perusrahoituksesta on ammattikorkeakoulujen keskeisin tavoite.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Ammattikorkeakoulut ovat valmiita uudistamaan rahoitusmallia siten, että se palkitsee paremmin vaikuttavuudesta suhteessa käytettyihin resursseihin. Niiden vahvuudet tulisivat parhaiten käyttöön juuri vaikuttavuuden nopeassa kasvattamisessa kuten laaja-, ja monialaisten tutkimusinfrastruktuurien rakentamisessa yhdessä työelämän kanssa. Tähän työhön keinovalikoima ei lupaa uusia välineitä ammattikorkeakouluille.

Keinoissa on mukana myös koulutuksen ulkoisen laadunarvioinnin uudistaminen, mikä olisi mullistava muutos korkeakouluille, jossa kehittävän arvioinnin periaate on ollut kantava tekijä. Koulutuksen arviointikeskus on pidettävä kiinteästi mukana keskustelussa.

Vision tavoitteiden ja toimenpidesuosituksen kokonaisuus

6. Puuttuuko vision tavoitteista ja toimenpidesuosituskokonaisuudesta jotain olennaista? Tulisiko jokin osa alue priorisoida tai poispriorisoida?

Vision keinoissa olisi erittäin paljon erityisesti poispriorisoitavaa. Mukana on paljon paperinmakuisia prosesseja, joiden vaikuttavuus olisi lopulta todennäköisesti hyvin laiha tai jopa kielteinen, kuten TKI-prosessien yhtenäistäminen tai yhteiset etäopiskelukäytännöt. Nyt tärkeintä olisi määritellä tärkeimmät tavoitteet koulutustason nostolle sekä ratkaisut kriittisimmille kansallisille TKI-järjestelmän heikkouksille. Nyt toimenpidekokonaisuus ei tunnista koulutuksen eikä TKI-toiminnan osalta ammattikorkeakoulujen keskeistä roolia eikä potentiaalia.

Vision kokonaisuus ja muut osiot

7. Mahdolliset kommentit vision tilannekuvaan liittyen

Tilannekuva on monella tapaa relevantti, mutta monet siinä kuvatut asiat ovat yleisiä kehityskulkuja, joiden yhteys itse visioon ja toimenpiteisiin jää löyhäksi. Tilannekuvassa on myös jo toimenpiteiksi luokiteltavia asioita.

8. Miten arvioisit visiota ja sen toimenpiteitä kokonaisuutena

Visiossa on tunnistettu keskeisiä haasteita ja toimintaympäristön muutoksia. Keskeisin haaste on, ettei visio- ja toimenpidekokonaisuus tunnista yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen toimintaedellytysten ja tavoitteiden erilaisuutta. Moni keinoista myös viittaa vain epämääräisesti uuteen visiotasoiseen työhön, jättäen lopulta auki tosiasiallisen tavoitteen suunnalle.

Vision keinot ovat erittäin eritasoisia, ja monet niistä ovat korkeakoulujen vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella tai toisaalta selvästi korkeakoulujen autonomian alueelle tulevia asioita. Moni keinoista myös saattaisi aiheuttaa ainoastaan paljon byrokraattista työtä ilman merkittäviä toiminnan muutoksia.

Monen keskeisen toimenpiteen sisältö jää täysin avoimeksi, vaikka se viittaa merkittävään toimintatavan, lainsäädännön tai ohjauksen elementin muutokseen (esim. rahoituksen uudistaminen, korkeakoulujen ulkoisen arvioinnin uudistaminen).

9. Muut kommentit

Prosessissa huolestuttavaa on ollut sen näennäinen avoimuus. Samaan aikaan kun etenee korkeakoulupolitiikan keskeisimpiä rakenteellisia ja sisällöllisiä hankkeita, mutta niiden analyysi puuttuu niin tilannekuvasta kuin niiden merkityksen käsittely visiotyöstäkin. Kansallisen korkeakoulupolitiikan kokonaisuus ja vaikuttavuus syntyy alueellisten ratkaisujen summana. Tämän vuoksi olisi ollut tärkeää, että nyt tehtävien visio- ja toimenpidevalintojen pohjana olisi ollut käytettävissä laaja ja monipuolinen tutkimus- ja arviointitieto esimerkiksi erilaisten rakenteellisen omistus- ja yhteistyörakenteiden vaikuttavuudesta; olipa kyse kustannusrakenteiden kehityksestä korkeakouluissa tai koulutuksen ja tutkimuksen kautta asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa eri mittareilla.

Ylönen Nina
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry